

Velkého stavitele, a aby věci vesmíru neobsahovaly nějakou podobu stopu střížce, jenž je vybudoval a dal jim tvar. Zanechal ve svých vzněšených dllech jistě pečet své božskosti a plyne vyhnadné z naší omezenosti, jestliže nejsme s to ji odkryt. Říká nám přece sám, že své úkony neviditelné nám projevuje viditelnými. Tomuto důstojnému pátrání věnoval svou snahu Sabundus a ukazuje nám, že není na světě částky, aby svého tvůrce zapřela. Znamenalo by to krivdit boží dobroty, kdyby vesmír neměl vycházet naší vůle vstříc. Nebesa, země, živly, naše tělo i naše duše, veškeré věci k ní společně mří; běží jen o to, objevit způsob, jak jich použít. Poučují nás, pokud jsme všem schopni jim rozumět. Tento svět je totiž přesvatým chrámem, do něhož byl člověk uveden, aby v něm vnímal sochy nikoliv srovnané rukou smrtelnou, nýbrž ty, jež božská myšlenka učinila skutečnými smyslovými, slunce, hvězdy, vody, zemi, aby nám jimi znázornila skutečnosti nadmyslné. Nevíditelné věci boží, praví svatý Pavel, se zjevují světem srovnáním a jeho věčnou moudrost a božskost lze spatřovat z jeho děl.

Nuže, naše lidské důvody a úvahy jsou jakoby těžkou a neproduktivní hmotou: zvrátění se jim dostane milosti boží, ta jim teprve propůjčí podobu a dodá hodnotu. Zrovna tak jako cinnosté činy Sokratovy a Katonovy zůstávají marné a neužitečné, poněvadž si nekladly za cíl lásku a poslušnost vůči pravému stvořiteli všech věcí a nepoznaly Boha, stejně i myšlenky a úvahy naše: jakousi váhu mají, ale jsou látkou beztvratou, chybí jim způsob i svědlo, neprovázeli je víra a boží milost. Poněvadž víra zabarvuje a ozatuje i argumenty Sabundovy, čím je též odolnými a spolehlivými: jsou schopné ukázat směr a řídit první kroky učedníka, aby našel cestu onoho poznání; poněkud ho obrousí a učiní způsobilým k boží milosti, jejímž účinkem se potom víra dovíší a stane dokonalejší. Znám na slovo vzatého člověka kovaného ve vědách, jenž se mi přiznal, že byl z omylu nevěry vyveden právě argumenty Sabundovými. A když je této ozdoby a opory a potvrzení víry dokonce i zbavíme a budeme je brát pouze jako čiré výmysly pouze lidské, abychom jimi potráli ty, kdo se zřítíli do děsivých a strašných temnot bezbožectví, ještě pořád se osvědčí a neprojeví o nic méně přesvědčivosti než kterékoli jiné nežo druhému, které by kdo proti nim mohl stavět. Budeme tedy svým protivníkům oprávnění prohlásit:

*Si melius quid habes, accerse, vel imperium fer.*⁷

At se brání síle našich důkazů anebo at nám někde jinde a v jakékoli jiné věci ukáží důkazy lépe sestavované a humnější! Ale to jsem se již napoloovic ocitl, aniž jsem na to mysl, v druhé námice, na kterou jsem se rozhodl za Sabunda odpovědět.

Některé říkají, že jeho argumenty jsou slabé a nesnaží dokázat to, co autor chce, a věnují se jejich snadnému vyvracení! Na ty je třeba se obořit poněkud prudčeji, neboť jsou nebezpečnější a lstivější než ti první. Člověk, který si určité přesvědčení přináší již odjinud, přijímá úvahy, které ho posilují, mnohem snáze než ten, kdo je prosáknut míněním opatřným, jako jsou právě tyto. Ti mají jakési předpojaté mínění, které působí, že Sabundovy důvody pocítují jako jalové. Ostatně mají za to, že je pro ně výhodné, dovoluje-li se jim potírat naše náboženství zbraněmi veskrze lidskými, neboť by se neodvážili napadat je, pokud se jeho majestát projevuje plnou autoritou a jako příkaz. Prostředek, jehož hodlám použít, abych zkusil jejich zbešlost, a jenž se mi zároveň zdá nevhodnější, je ten, že poučím a zkrátím lidskou pýchu a hrdost vůbec: dám jim pocítit nicotnost, marnost a prázdnotu člověka: vyrvu jim z pěstí charnné zbraně jejich rozumu; přinutím je skloubit hlavu a srazím je do prachu v pokoře a úctě k božské velebnosti. Ji jediné náleží vědění a moudrost; ona jediná má právo se cenit a vše, zač hodnotíme sebe a čím se pyšňáme, odci-zujeme jí.

*ου γαρ εα φροειν ο θεος μετὰ αλλων η εαυτου.*⁸

Pokoríme takovou domyšlivost, prazáklad tyrannie Zlého ducha: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*⁹ Rozum, praví Plátón, je domoven ve všech bozích, v lidech však zcela málokterých.

Nuže, pro křesťanského člověka je přece velikou útechou, vidí-li naše smrtelné a charnné nástroje tak vhodné přiměřeně naší svaté a božské vůle, že použijeme-li jich na smrtelné a charnné předměty jejich vlastní povahy, nehodí se na ně o nic víc a nejví o nic víc síly. Vezme tedy, má-li člověk ve svém dosahu nějaké jiné roz-